

REDKOLEGEJA: Valija Berkina — Jākubpiļš, Jāns Elksnis — Latgolas Kulturas centra izdevniece, Pīters Gleizdāns — Rēzekne, Jāns Kokins — Daugavpils, Anita Petkune — Krāslova, Ontons Rancans — Preiļi, Ontons Slišans — Bolvi, Viktors Trojanovskis — Ludza, Pīters Zeile — Reiga, Jāns Žugovs — Reiga, ūrzemu biroja vadeitōjs — Alberts Spoģis Minsterē

LEONARDS STAŠS, SAEIMAS DEPUTATS

VALSTS REKETS PRET ZEMNĪKU

Kotram ir skaidrs, ka ražotājs vai uzņēmējs var izdzīvot tikai tad, kad joprojē ir realizējams, tū inokumu na mōzoku, ka iļyktis ražōšonā; jo tū grybim vēļ papļasynōt, tod tys panōkams vin giustūt peļņu. Pretejā gadējumā jōbankrotej. Šys ekonomiskais lykums naizbāgami dorbojās kai lauksaimnīcyskajā, tai ari cyta veida ražōšonā, lauksaimnīcībā ir tei atšķireiba, ka te garōks aprites cikla periods — augkūpeibā gods, lūpkūpeibā, augkūpeibā un cytur — vēļ garōks. Pi tam dobys stihiju un untumu dēļ vēļ pastōv ari lels ryska faktors, kō dēļ lauksaimnīcība ir vīna nu smogokajōm un sarežģeitokajōm nūzarem. Pat myusu mozajā valstī klimatiski un dabiskōs augnsys augleibas apstōklī ir dažaidi, kō dēļ pi vīnaiž iļyktō dorba un pyulem zemniku inokumi ir ļūti atšķireigi.

Jo videji Latvejā lauksaimnīcībā izmōtojamōs zemes dabiskō augleiba ir 38 balles, to Reigas, Jelgovas, Dobeles, Bauskas rajonā jau 60, bet Latgolas lelōkajā rajonā daļā, ari Vydzemes — tikai 28—30 balles. Zynūt, ka nu vīnas zemes dabiskōs augleibas balles var īgyut 0,4 centnerus gryudu, kas ir golvonō kultura un vysam pamats, nav gryuši izrēķinōt, ka vīnā hektarā pi vīnāida dorba daudzuma videji Latvejā var īgyut 15,2 centnerus gryudu, Zemgales un Reigas rajonūs — 24, bet Latgolā un Vidzemē — tikai 11,2—12.

Pagōjušajā 1996. godā vīna hektara zemes apstrōdōšonas cena videji beja 150 lati, maizes gryudu īpērkšonas — 10 lati par centneru, bet lūpbareibas — ap 5 latim. Vīgli aprēķinōjams, ka Reigas rajona un Zemgales zemniki, atstōjūt sev sākļai pa 2 centnerim un pōrdūdūt pōrējūs maizes gryudus, īgyva nu hektara pa 220 latim, tūtīs Latgolas un Vydzemes — tikai 100, taitod — vairōk kai divas reizes mozōk! Tys — pi vīnāida iļyktō dorba un leidzeklim.

Pyrmajā gadējumā zemnikam atlyka 70 latu peļņas, bet ūtrajā jys cite 50 latys lelus zaudējumus ik nu hektara. Pijimsim, ka obūs myusu gadējumūs zemniks sēja un nūvōce ražu nu 10 hektarim, to Reigas un Zemgales pusēs peļņa beja 700 lati un tūs varēja likt zemes turpmōkas augleibas ceļšonas litā, bet latgalīs un vīdzemniks cite 500 latys lelu zaudējumu. Te, bez šaubom, jōpazādūt bankrotam. Ir rajoni, rajoni un pogosti, kurūs dabēigō zemes augleiba taida, ka zemniks kaut kaidā veidā vēļ var izdzīvōt, naigyustūt un nazaudejūt, tod vysā vysumā Latvejā, pi zemes videjōs augleibas 38 ballem un ražai nu hektara 15 centneru apjūmā, izdzīvōt navar. Uzpērcēs par maizes gryudim mozkōj 10, par lūpbareibas — 5 santimus par kilogramu.

Šynā kontekstā smīkleigi izaverās dažu valstsveiru prōtōjumi, ka «ja jūs tur Latgalē un Vidzemē neprotat audzēt labību, tad audzējiet aitas, tās var ganītys kalnos un paugurōs neko neprasot».

Te nu byutu jam jōpaskaidroj, ka aita, trusis vai kaidys cyts seiklūps sova svora pīaugumam patējē na mōzoku bareibas daudzumu, kai cyti dzēivniki,

bet šū daudzumu zōles voi kulturaugu veidā var dūt tikai zeme atkareibā nu jōs augleibas. Ari Latgolas «apmežōtōjim» taipat jōpaskaidroj, ka, lai tū izdarēitu, vajadzēigs lels kapitāls, kurs spēš atsagrist tikai pēc godu dasmytim, bet kai lai cylvāks eksistēj leidz tam?

Na vysai seņ premjers A. Šķēle intervejā izasacējōs, ka nōkūtne ir tikai izgleitōtīm un uzjemeigim zemnikim, pōrējim jōizput. Vōrds vōrdā nu «ciropiša» Kiršteina dūmu gryudim. Jōpaprōsa — kur un cik myusim tūs izgleitōtūs zemniku ir, kur lai palik un kū lai dora tei vysa lelō zemniku masa — myusu tautas daļa, kaida myusim tagad ir, un voi izgleitōtais zemniks Latgolā un Vydzemē var kū paveikt pi tagadējō stōvūkļā un pi asūšajōm cenom?

Maņ var oponēt un jautōt, kai tū dora daži dzēveiri, bet kōpēc tod tū zemniki ir tik kyutri un naveižēigi, ka poši nikō nadora, lai caltu zemes augleibu — nalitōj mineralmāslus, herbicidus, napilītōj progresīvōs tehnoloģejas, najam banku kreditus utt. Bet šī veiri nasajādž, ka tū vysu var daret vin tod, jo ražōtōjam ir peļņa, bet jo taidas nav, tod nav kō i runōt. Jo Zemgales lauksaimniks pi tōs nalelōs peļņas 70 latu apmārā nu hektara var syuteit mōceitīs bārnus skūlōs, voi izmōtōt, lai caltu ražēibu, tod kū var panōkt Latgolas un Vydzemes zemniks ar sovīm 50 latu zaudējumim ik uz kotra hektara?

Saeimas un valdeibas nūstōja nav labvēleiga zemnikam, dreizōk jau naideiga. Pi «bezdeficita» budžeta apsprisšonas 1997. godam šō roksta autors beja īsnēdzis priekšlykumus:

- likvidēt navajadzeigū Ekonomikas ministreju,
- likvidēt navajadzeigū Vides aizsardzeibas un regionalōs atteiteibas ministreju,
- likvidēt navajadzeigū Centralū zemes komiseju,
- samozynōt navajadzeigi palelynōtūs valsts prezidenta kancelejas izdavumus par 30500 latu,

nu šymūs grūzējumūs itaupēitajōm summom (ap 12 miljonim latu), 7,3 miljonus latu idaleit izleidzynōšonas fondam mozaugleigūs regionu zemkūpu dotēšonai, 52 tyukstūsus latu zemes dinastam zemes īmērēšonai un īpašuma registrēšonai.

Kai jau tū varēja sagaideit, vys nūraidēts, jo, lyuk, myusim šōs ministrejas un istōdes ir daudz svareigōkas «nakai čangališu un slātavišu problemas».

Myusim ir bejēdzeigi lels, uzpyusts, tōdēļ smogs un naveiklys valsts pōrvaldes aparats. Voi mozkaidys zyna, ka bez daudzskaitleigajōm ministrejom un valdeibas ir vēļ syntim dažaidu padūmu, pōrvalžu, biroju, komiseju, agenturu utt. un utt., kai ari priekšniceiba uz vitom. Var drūši apgolvōt, ka, samozynōjūt šū īrdņu armeju un tōs apkolpōšonu par 30 procentim, uzalobūtūs na tikai jōs dorbs, bet valsts izdavumi samozynōtūs vysmoz par 150 miljonim latu, kō piļneigi piteik, lai zemniku nūturātu vērš yudiņa, uzlobōtu izgleiteibu un veseleibas apryupi.

Šō priekšlykuma apsprisšonas gaitā uzastōjōs deputats Grīgs, kuru pazēistam kai zemniku aizstōvi un, kū jys dūmojot: jys pateice, ka zemnikam dotacejas nav vajadzēigas! Prūtams, tū izdarēja na nu sova loba prōta, bet gon vōldūšōs koalicejas un partējas spists. Te ir par kū padūmōt.

1994. godā, pēc daudzkrōt zōkōtō J. Kinnas priekšlykuma, tyka izveidōts labeibas ražōšonas regionalōs izleidzynōšonas fonds, kurā labeibas pōrstrodōtōjim beja jōimoksoj 3% nu kūpeigō tērdzniecības apgrūzējuma, lai kōč daleji kompensātu zaudējumus mozaugleigajūs Latgolas un Olyuksnes rajonūs. Prūtams, na vys gōja gludi, daļa nu šō fonda naudas izlītōta naporadzātīm mērkim, tūmār zemniki papyldus sajēme pa 7—9 latu par izaudzātu labeibas hektaru. Tys, prūtams, nakompensēja zaudējumus pat par vīnu piktu daļu, bet tūmār kas to beja.

A. Sausnītis, E. Bāns, I. Emsis, E. Inkēns un L. Teniss īsnēdzē lyukprojektu, kurs paredzēja šū fondu likvidēt kai navajadzeigu. Skaidrs, ka tys ari tyktu izdarēits lelōkūs labeibas pōrstrodōtōju spidīņā dēļ, kuri, atjamūt apmārā 80 tyukstūsīm zemniku pa 9 latim, it kai sev itaupēitu 700000 latu. Bet jōpibylst, ka myusu labeibas pōrstrodōtōji, zemnikam par kilogramu kvīšu samoksojūt 10 santimus, pōrvērš tūs par latu, ražōjūt maizi un cytus produktus, taitod, vērtēibu palelynōj par 1000%: — kaut kas nadzērdāts pasaulē! Pi kam vēļ atsaokōk zemnikam moksōt tūs 3%!

Taitod, uz zemnika un galeigōs produkcējas patārātōju rēķina var atsaļautīs dzēivōt bez bādōm — braukt lepnūs limuzinūs, syuteit bārnus ūrzemu skūlōs, ceļt pilis un turēt depozitu kontus ūrzemu bankōs, zemniceiba pa tū laiku izneikst, tōs bārnī naspēj it skūlōs, uz kotru jaunpidzymušu kopīs pasarōdōs picas svaigas kūpeņas, nūzalaižās un degradejas cylvāki.

Šō fonda likvidēšonas lyukprojekts natyka pijimts vin pasateicūt E. Bānam, kurs pādējā breidī, byudams zemniks, saprata, kū dora un sovu parokstu atsauce.

Tys, ka šī veiri dorbojās pōrstrodōtōju pamudynōti, ir skaidrs, vysim zynoms ari tys, ka golvonais labeibas pōrstrodōtōjs ir A. Šķēle, pi kam jys ir ari myusu premjerministrs. Te ir vīla dziļom pōrdūmōm.

Ka myusu lauksaimnīcības potencialis ir sagrauts un materialōs vērtēibas izputynōtas, vēļ nabyutu lela nalaime, pi valsts gudras politikas, zemniku entuziasma un vēlēšonōs strōdōt sovu tāvu sātā tū vysu vēļ varātu atjaunōt, bet nalaime tei, ka pōrōk ilgi eistynōt antizemnicisku politiku, šōs moralōs vērtēibas jimūs jau gōndreiz izyncynōtas. Vairs nav streidu par zemu rūbežom, tū, kuri jū jēme, atstōj. Pat Breša zemniki jau izputējusi vō taisōs plinti mest kryumūs. Izsapynōti sapyni par sovu kakteņu, sovu styureiti zemes. Šōs moralōs vērtēibas, kūpā ar seikstumu un pīteicibu, na reizī vin pacālušās zemnikus un ari latvišu tautunu palnym un gruvešim, bet niu, likas, jau pinōkuse reize jam iznikt pa eistam, kai lopom vējā tikt aizdzeitom

nu tāva sātās. Latgola un Vydzeme jau izput, nav tōli aiz kolnym ari Kūrzemes un Zemgales gols. Bet bez sakūptas un sakōrtōtas zemes navar byut sakūpta un sakōrtōta valsts. Ti, kuri myusim šudiņ sludynoj, ka «vēl druscit paciešaties, teju teju būsīm Eiropas savienībā un tad par mums nolis zelta lietys» rupi myusus apkrōp. Mes nikod nabyusim Eiropas savineibā bez sakōrtōtas un sakūptas lauksaimnīcības. Jo byutu taidys indikators, ar kura paleidzeibu nu šīm sludynōtōjim varātu izdaleit tūs, kuri poši ir pōrlcynōti par itū, tod jūs nakavejūtīs byutu jōivitōj psihiatriskajā slimneicā.

Latgolā un Vydzemes lelōkā daļā, kur paugurainas, akmiņainas, skōbas podzola augnses, bez valsts pabolsta zemniks navar izdzīvōt, valstei ir jōpasaryupejas, lai cylvāki tur tūmār varātu eksistēt. Vīna nu alternativom varātu byut mežkūpeiba un mežizstrōde. Šūbreid lelōkō daļa zemniku šynā jūmā voi nu izstrōdōj sovs mežus, voi cērsmas jam mežnīcībā. Vysy it kai byutu labi, bet te otkon klōt ir leli naudas maisi, izsūlēs nūpērk lobōkōs cērsmas, atstōjūt purvainōs un mozvērtēigōs. Leli atlōumi un transporta izdavumi leidz Reigai apād peļņu, zemnikam jōstrōdōj par vādara tisu. Valsts par tū nasalikas ni zinis.

Vēļ naseņ paveidēja cereiba, ka celulozes kombinats tiks byuvāts Leivōnūs, kur tyukstūsī bezdarbnyku, tukšī stōv ryupneicu korpusi, ir infrastruktura un golvonais — Latgolai, Austrumzemgalei un daļai Vydzemes nūita tērga tyvums. Pošlaik jau augsta ranga omtopersonas apgolvoj, ka šai ryupneicai jōbyut tikai pi jyras un prūti — Lipōjā. Jo regionim, kas tyvōk pi jyras, ir vairōkas kūkmateriale eksportūstas, tod, lyudzu, jysim vēļ vīna papeirmolkas pijimšonas bāze! Tys nikas, ka čangalim nav dorba un kūki jōvad uz Lipōju — gon jau jī izturēs. Acimradzūt valdeiba ir lobiji, kas tū čangaļu slaku par vareitom gryb izneidēt.

Bet kū tod dora myusu regionalōs atteiteibas ministreja, kurai šōs lītas jōkorigejē un kuru voda eists Latgolas dāls Gorbunovs? Pīredze rōda, ka jys stōv un kreit par Latgolū, bet tikai vōrdūs, un tymōs reizēs, kod jōzvejoj bolsi Saeimas vēlēšonom, jeb publiskūs saitis Latgolā. Pādējā laikā jys dziļdūmeigi klusej un celulozes ryupneicu pamozam beida uz rītumim.

Cereibu dzērksts tūmār galeigi vēļ nav nūdzysuse, nav izplēņējuse, kai Latgolas tai cytur zemniku pavōrdūs zam palnu kōrtas gaiļ ūgles. Jōcer, ka vēļ izašausis lisma un, spuži daģūt, vysu nūlīks sovōs vitōs. Kai tys izašausis, gryuši sprist. Vyslyktōk byus tod, jo šēi lisma nūzplaiknēs, un zemniceiba klusi, namonūt aizis nabyuteiba.

Labi byutu, jo zemniceiba organizātūs (lai tys ari gryuši izdorams izklaidus dzēivesveida dēļ) un ar dažaida veida protesta akcejom (demonstracejom, mītinim, piketim, ceļu nūbloķēšonu utt.) panōktu kai vēlēšonu sistēmas maiņu, tai ari sovu tiseibu respektēšonu. Rītumeiropā tys vysy nūteik un it par lobu gon zemnikim, gon valstei.

Lai tai nūtyktu, jōapsazynōs, kas asam mes un kas ir valsts

D. JERMOLOVIČS, MODŪNA

SOCIALDEMOKRATU DEPUTATS

1969. godā apmeklēju skūlōtōju kvalifikacejas ceļšonas kursus, tur iznōce dzēivōt vīnā kūpmītnes ustobā ar vacōkōs paaudzes koleģi Florianu Ankipānu, ar kuru sasadrāudzējūs.

Jys sovā laikā beja 4. Saeimas deputats nu socialdemokratim, šēi frakceja vysōs četros Saeimōs beja lelōkō, apmārā 25 deputati. Parosti jū pōrstōvēja tikai divi latgališi, 4. Saeimā tī beja Florianus Ankipāns un Izidorus Muižnyks.

Pēc 1934. goda apvārsuma jī tyka apcītnōti un īvitōti Lipōjas koncentracejas nūmetnē. F. Ankipāns stōstēja, ka tur asūt bejuse eista sanatorejas dzēive, jō kolēģis I. Muižnyks īsamōcējis fraņču volūdu.

Pēc dažim mēnešim tykuši atbreivōti, bet dorbu pēc tam dabōt bejis gryuši. Pēc dažim godim F. Ankipāns tū atradis Raipoles pamatskūlā, jū pēc profesējas jau nu jaunības bejis skūlōtōjs, īsastōjis LU juridiskajā fakultatē. Augstskūlu beidzīs pēc kara — 1946. godā, bet padūmu laikā kai jurists strōdēt navārējis, jō īprīkš bejis meņševīks. Ari nu skūlōtōja dorba ticis atbreivōts. Vēļōk tūmār atjaunōts un strōdōjis Cyblas vydusskūlā.

Es pi sevis nūdūmōju, ka jys kai socialdemokrats ir naideigi nūskaņōts pret bazneicu, bet tys tai nabeja. Par pristerim jys runōja ar simpatejom.

Pastōstēja par taidu gadējumu. Reiz socialdemokratu partējas deputats K. Eliass asūt uz publisku diskuseju uzacīcynōjis veiskupu J. Rancānu. Pādējais ar sovīm faktim aiteistu dīspūtā asūt pōrlcynōšū apģōzis.

Pavaicōju F. Ankipānam ari tū, cik lelu olgu sajēme kai deputāts, atbīdēja, ka 750 latu mēnesi. Bet kotram socialdemokratu deputatam daļu nu olgas vajadzējis atdūt partējas preses izdūšonas vajadzēibom. Taida bejuse jūs partējas disciplina.

EVA SARMA

Putni bez sejom vainagōj sōrtainūs dabasus.

Klīdzini kreit un dancī pasaceļ tukšumā,

Bet es spēleju spēli par nūdeiveibu — Es spēleju spēli, kod nūtryuks ōkis,

Labi zynūt, ka pōrtryukt var aukla.

Voi vīni nūjauš, ka vālūs es ari krist Un pasaceļtīs varonā reidīnas

gleznā?

Jā — varbyut es prūtu atsaribītīs,

Bet mīru kustēibā uzzeimēt naprātū.

Sōrtumā — klusums,

Malnajā — pōrdzimšona...

žāļ, bet pa vydu ir sīna un —

Un navar redzēt, kaidu spēli jys spēlejit.

Šaubūs, voi varit maņ īvuceit pīdūt, nanūkreitūt pi zemes,

Naazlidojūt prūjom —

šaubūs.

SERGEJS KUZNECOVS, DPU PASNĪDZĒJS

SAVĪNEIBA, KURAS NABEJA

2. turpynōjums

Dorba partējai beja rakstureigas samārā lobas attēceibas ar mārōnajim socialdemokratu liderim un korektas attēceibas ar pōrējim socialdemokratim, kuras izapaudēs epizodiskas sadarbeibas veidā. Pīmāram, DP frakceja vysūs Latvejas parlamentūs, sōcūt nu Satversmes sapulcēs, strategiskūs bolsōjumūs gōndreiz vīnmār bolsōja preteji cytom latgališu partējom — ar kreisajim. Tū apstyprynoj atklōtūs bolsōjumu statistika Saeimā: tikai 24.—26. godūs jī socialdemokratys atbalstēja 9 reizes un tikai vīnreiz (1925. goda 28. aprēlī) solidarizējās ar Zemniku savineibu. Tō vysa dēļ partējas īnainiki nu lobōs pusēs J. Trasunu dēvēja par «tūvāko socialdemokratu kaimiņu pilsoņos». Sovukōrt

socialdemokrati daudzūs gadējumūs atbalstēja Dorba partēju, īpaši regionalā limenī. Par šaida atbolsta pīmāru var uzskatēt tū, ka socialdemokrati Rēzeknes pīlētās pašvaldeibas vadeitōja vēlēšonōs atbalstēja Demokratiskōs partējas kandidatu J. Rubulī.

Satversmes sapulcēs vēlēšonōs tūlaik vēļ vīnōtō Latvejas dorba partēja Latgolas aprinkūs savōce vairōk par 11000 bolsu, pi tam pusī nu jīm teiši Ludzas aprinkī. Latvejas pyrmajā parlamentā partējas frakceja sastōvēja nu 6 deputatim, kur 3 nu tīm beja nu Latgolas. Vēļ veiksmēigōk LDP startēja I Saeimas vēlēšonōs, kurōs pīsadalejōs kai patstōveiga un īgyva 27700 vālātōju bolsu (voi 3,5% nu vysim Latvejas vālātōjim). Tūmār

konkurēt ar nūvoda lelōkajim politiskajim spēkim šai partējai beja gryuši. 1925. godā vēlēšonōs jei spēja cytus sarokstus apsteigt tikai divūs Rēzeknes aprinka pogostūs — Andrupenes un Sylajōņu, un tikai dažūs cytūs pogostūs spēja pīsavīnōtīs konkurēntim nu lobōs un kreisōs pusēs. Šamōs vēlēšonōs partēja zaudēja.

Daleji šū naveiksmi var izskaidrot ar nūpītnim ikšpartējiskim konfliktim, kuri uzlismōja 1925. goda sōkumā. 8. februārī DP meitas uzjāmumā — Latgolas mozsaimnyku un bezzemniku lideiba — organizātājā sapulcē izavērsēs incidents, kura pamatā beja na tikai partējas bidru politiskōs dūmstarpeibas, bet ari keivini storp partējas latgaliskū vairōkumu un «baltyskū» mazōkumu. Mozōkuma pōrtōvi M. Abuls (jurists, partējas Daugavpīļš nūdaļas priekšsādātōjs) un V. Laveniekovs (agronoms un bez tō ari bejušais esers) pōrmete J. Trasunam

politiskū avanturismu un regionalū separatismu. M. Abuls tyka izslāgts nu partējas, bet V. Laveniekovs aizgōja pats. Šys nūtykums byutiski vōjinōja partējas pozicejas Saeimas vēlēšonōs, jō obi opozicionari beja vysai ītekmēigas figuras. Nu ūtras pusēs, šaidys atrysynōjums veicyņōja ikšpartējiskō konfliktā mozynōšonūs: progresivistu lidera aktivitates atbalstēja F. Trasuns, kurs tū vysu utvēre kai sova brōļa dāla mēginōjumu atsateiktīs nu «baltofiliskom» iluzējom un cerēja, ka jys spers sūli pareizā vērzīnī, tys ir, tyvōšīs naatkareigajai latgališu linejai lelājā politikā.

F. Trasuns, kai jau agrōk mynāts, beja vysautoritatīvōkais latgališu politiskais darbinīks 20. godu sōkumā. Jys klīva populārs, pasateicūtīs darbeibai Satversmes sapulcē un Saeimā, kur centēs panōkt Latgolai atblystīšu vītu jaunajā valstī. Šēi problema beja aktuāla ari pēc vairōkim godim, bet dažūs gadējumūs (pīmāram, pēc agrarōs

reformas Latgolā) pat sasaosynōjōs. F. Trasuna daudzajōs uzastōšonōs un rokstūs 1924.—1926. godūs ir formulātas jō golvonōs idejas: vēlme apvīnōt vysus dzēivōtspējeigūs latgališu spēkus, izveidōt stypru pretsporu katōliskōs goreidzniecības reakcionarajam slōņam, kai ari socialdemokratim un Zemniku savineibai, praseiba realizēt gūdeigu politiku attīskmē pret «trešu zvaigzni» un īvārōt Latgolas specifiku. Uz šū laiku F. Trasuns zaudēja sovu vīneigū dūmībidru šymā ceigā — pazeistamais «separatists» F. Kempis praktiski atstōja aktivū politiskū darbeibu. Jaunūs sabīdrōtūs meklējumū nu nadaudzūs profesionālūs Latgolas politikū vyda pīspīde F. Trasunu praktiski kontakētīs ar J. Trasunu, kurs beja nasamīrynomys jō oponents. Dizyn voi radnīceibas jyutas te spēleja kaidu nūzeimi.

Turpynōjums sekōs.

STUDENTU KLUBENŠ

IRĒNA DZEDUŠKEVIČA,
III KURSS
KAI UN KAM
JŌPALEIDZ

Šūdiņ redzim, kai pagōjušus laiku kludas īspaidoj dzeivi. Padūmu laikā napareizas sociālī ekonomiskōs politikas dēļ Latvejā izaveidōjusēs deformēta ekonomikas teritorialō struktura, pōreja uz tērga ekonomiku vēļ vairōk saosnōja šū problemu. Tōpēc šūdiņ ļūti aktuāls vaicōjums: kai, ar kaidom metodem jōpaleidz atpalykušajim rajonim un tūši kaidom teritorējom vysupyrms.

Ir piļsātas, kai Reiga, Ventspiļs, kuras spēj atsateistētīs pošas pasaitecūt jūs geografiskajam stōvūklām, tradicejom, tagadejai kapitala un intelekta koncentrējai, dūmoju, ka taidom navajaga papyldu finasejuma na valsts budžeta. Reigai vyspōr hiperbolizēts raksturs cytu regionu fonā.

Taitod, atskaitūt šōs piļsātas, jōmeklejoj regiōni, kurim paleidzeiba vysnapicisāmōka, jo daži var iztikt arī bez tō. Jōaplyukoj dažaidi dati un kritereji. Vysvīgļōk īgyustami un precizōki rōdeitōji ir bezdorba līmiņš un īnokūmu nūdūklis uz vīnu īdzejvōtōju. Pymais pagaidam vyslelōkais ir Rēzeknes rajonā — 28,7%, Krōslovas rajonā — 23,3%, Preiļū — 22,5%, Bolvu — 23,3%, Jākubpiļš — 17,2%, Daugavpiļš — 15,8%, Ludzas — 14,8%, bet LR storp ekonomiskī aktīvajim īdzejvōtōjim tikai 7%.

Īnokūmu nūdūklis Latvejā 1995. godā caurmārā beja 50 Ls, bet Rēzeknes rajonā tikai 16 Ls, Preiļū — 19, Krōslovas — 20, Ludzas — 21, Bolvu — 22, Olyuksnes un Lipōjas — 26 lati.

Problemregionu nūteikšonā var izmontōt tryuceigūs īdzejvōtōju īpatsvoru regiōnā. Latvejā tys videji — 35%, bet Ludzas rajonā — 76%, Cēsu — 69%, Rēzeknes — 69%, Jelgovas — 65%, Alyuksnes — 63%, Krōslovas — 62%, Kuldīgas un Saldus rajonā — 61 procentis.

Lai nūteiktu īpaši atbolstamūs rajonus, vēļ var izmontōt, pīmāram, kritiskūs pogostu skaitu nūdūdus. Tūs sadalējums pa nūdūdīm ir: Vydzemē — 24,4%, Zemgalē — 21%, Kūrzemē — 19,2% un Latgolā — 35,4 procenti.

Sasummejt vysus šūs rōdeitōjus, kai vysatpalykušōku var izdaleit Latgolas regiōnu. Par problematysku varātu nūsaukt arī Lipōjas, jo piļsāta un rajons taipat storp vōjōkajim.

Jōizstrōdōj pasōkumu kompleks tys teritorēju sociālī ekonomiskōs atteisteibas veicynōšonai un vysim pasōkumim jōbyut vārstim uz šaidu teritorēju tyvynōšonu valsts vīdejā līmiņam, likūt litā vysdažaidōkūs vītejus resursus un īspējas. Mērka sasniņšonai litdereigi vairōki lykumdeveju un valdeibas īzveidōti nūsacejumi.

Varbyut par pošu efektīgōkū īzarōdātūs nūdūklū atlaides ekonomis-

ki atpalykušajim regiōnim. Ir teritorējas, kur cylvākim vyspōr nav dorba, tur nūdūklū atvīglōjumi varātu byut savinōti ar īnteresātu valsts kreditu un subsīdeju politikū.

Arī pašvaldeibom atstōjamū nūdūklū daļu varātu diferencēt, ik reizes skaidri pasokūt, kaidai vajadzeibai teik atvālāti papyldus leidzekļi un styngri kontrolēt tūs izlītōjumu.

Vajadzeiga efektīva īsajaukšonōs nu ōrīnes, īpaša valsts politika atpalykušim regiōnu atteisteibonai, paradzūt šam nūlyukam atbylstūtšu finansējumū — gon teišu, gon ar nūdūklū atvīglōjumim.

Bezdorba pīmaklātājūs apvydūs vajadzeigas nūdūklū atlaides par jaunu dorbavitu radeišonu, kas ceļ uz augšu infrastrukturas atteisteibu un summārī palelynoj nūdūklūs īspējamū naudas plyusmu, tai ka valsts nu šaidas pre-tīmnōkšonas nacīs.

Spēceigu stimulu depresīvajim rajonim var dūt valsts īstōžu decentralizaceja. Kur ir valsts īstōdes, tū koncentrējas īntelligēce, atsateistōs infrastruktura, atsadeivynōjās cytas sferas, jo uz šaidom teritorējom plyust nauda.

Tōpēc var byut beistami likvidēt leidzīnejušim rajonu centrus, jo jymūs sasamozynōsīs valsts un pašvaldeibu īstōžu skaits un rezultātā var paneikt sabīdriskō un saimniciskō dzeive, byutu mērktīceigi daļu nu golvaspiļsātā īzvitōtajom valsts īstōdem pōrceļt uz rajonu centrim.

Vīdes aizsardzeibas un regiōnalōs atteisteibas ministrejas politikas ītvorūs paradzāta regiōnalōs atteisteibas fonda veidōšona, tō pamatā varātu byut valsts budžeta leidzekli, arī ōrvalstu fondu un valsts zīdōtō nauda, kuru izmokōtu mozō un vīdejō biznesa atteisteibai. Mozī uzjāmumi valsts īnvestīceju planūs nateik īklauti, kredītus nu komercbankas ar augstīm procentim jī atmokōsūt naspēj, tūmār taidi uzjāmumi reali var atsateistētīs un ekonomiskī atdzeivynōt nūteiktu teritorēju. Šymā gadejumā varātu paleidzēt regiōnalōs atteisteibas fons, kas byutu īklauts valsts budžetā. Tys nūzeimeji, ka vīnu daļu nu šōm īnvestīcejom valsts atmokōs, bet tymā pošā laikā jei uzlik par pīnokūmu īzplīdeit zynomus nūsacējumus: radeit dorbvītas.

Nu vysa mynātō izrīt, ka ir dažaidas īspējas un metodes valsts vīnmēreigai atteisteibai.

Nasēj valdeibas sēdē konceptuālī izskateita Ekonomikas ministreja sagatavōtō koncepcēja «Par ekonomikas regiōnalōs atteisteibas veicynōšonu» un uz tōs bāzes radeitais lykuma projekts «Par īpaši atbolstamajim regiōnim». Grybātūs cerēt, ka tys beidzūt veicynōs regiōnalū atteisteibu, jo pādejuš godu laikā nikas byutiskī nabeja pasvērējīs uz prišku.

DAGNIJA JONĀNE,
III KURSSTRANZITĪSPĒJU
POTENCIĀLS

Tautsaimnīceiba Latvejā beja, ir un byus īspējama pasateicūt īzveidējojam geografiskajam nūvītōjumam pi Baltejas jūras. Nu vēstures zynom, ka jau nu 13. godymā šei teritorēja atsarodusēs daudz valstu pakļauteibas un ītekmes sferēs, tūmār sekmeigi sasaglobōjusēs nūteicūsōs storpniķa pozīcejōs rītumu — austrumu tērdzīnceibai un leidz pat šai dīnai. Stabili pamatu Reigas tranzīt-tērdzīnceibai tūlaik nūdūšynōja un saimniciskūs sakarus reguleja daudzpusēji slāgti leigumi storp vōcu, krīvu, zvīdrū un cytu zemū tērgōtōjim, tī nūteice drūšeibas garantējas uz tērdzīnceibas celim, personas un montas naaizskaramēibu un sovstarpeju tērdzīnceibas breiveibu.

Vairōkus godus Reigu ar Īkškrīvejas preču tērgu saisteja vīneigi Daugovas tērdzīnceibas ceļš — golvonō tranzīta transporta magistrale —, un preču pōrvodōjumus veice golvonōkōrt ar plūstīm. Leidz pat 19. godymā ūtrajai pusei tradicionālō eksportpreču — voska, zvārdū, kūkmaterialu, lynu, kaņepōju, labeibas, dorvas — struktura palyka nomaineiga, tikai ar dzeļzeļa transporta līneju īzbyuvi īvārojami pīauga tūs transportpreču un kravu plyusmu apjoms, kas gōja caur Latvejas ūstom Reigu, vēļōk Lipōju un Ventspiļi.

Labeibu ūstōs pīgōdōja nu Ukrainas, kūkmaterialus nu Vītebskas un Smolenskas, bet sajmēji beja Angleja, Vōceja un Belgeja. Laikā storp divim pasaulja karim Latvejas infrastruktura beja īzpušteita, tranzīts caur ūstom sarucis Krīvejas un Rītumeiropas ekonomiskūs sakaru mozynōšonōs dēļ, un tikai pēc PSRS īzaveidōšonōs pīauga īzejvīlu, pymrēm kōrtom, naftas un tōs pōrstōdes produktu eksports caur Ventspiļi ūstu.

1927. godā caur Latveju uz Rītumeiropu īzvasītūs tranzītpreču kūpsvors sastōdēja 118000 tonnas, nu tōm apyveni 78% beja Krīvejas preces. 1934. godā nu PSRS īnokūsūs tranzītpreču kūpajūms sasnēdze 228000 tonnas, bet 1938. godā kritīs par 34% un sastōdēja tikai 78000 tonnas. Tymā laikā kaimiņu svareigōkō eksportprece beja kūkmateriali — Reigā jūs škrīroja, pōrkrove un ar kugim nūgōdōja Eiropā. Pēc kara Baltejas regiōnā par golvonū naftas eksportcentru klīva Ventspiļi ūsta. Septēndasmytājūs godūs jōs uzplyukumu veicynōja Ventspiļs-Novopolockas naftas voda, kai arī amonjaka u. c. škidrūs kimiskūs kravu pōrkraušonas kompleksa īzbyuve.

Jo runojam par tranzītīspēju īzmontōšonu Latvejā šūdiņ, tod, pēc munom dūmom, byutu jōmīm treīs svareigōki pītūrpunkti — Ventspiļs, Reiga un Lipōja, kur arī teik veikti tipiskōki tranzīt-pakolpōjumi. 1995. godā vairōk kai 41 miljonu tonnu lela preču un kravu plyusma tranzītā īzgōja cauri Latvejas ūstum, kas beja vairōk nakai Sanktpīterburgas, Tallinas, Klaipeidas un Kalīningradas ūstōs kūpā. Pēc eksportvērtējumim, nu 5 miljardim ASV dolaru vērtēigūs tranzīt-kravu pōrvaduma goda laikā, apmārām 10% nu šōs summas palik valstei kai moksa par pakolpōjumim.

Nasaskotūjis uz konkurentu un nalabvēļu golvōjumim, Latvejas ūstu kravu apgrūzējums lānom pīaug. Līderpozīcijas pīdar Latvejas ūstai Ventspiļam, kurā pagōjušajā godā apstrōdōja 29,62 miljonus tonnu kravu, nu tōm 21 miljonu

tonnu naftas produktu (72% nu kūpajūma), 4,2 miljonus tonnu kalīja sōļs, nadaudz vairōk par miljonu tonnu metalu, ferosakausejumu un škidrūs kimiskūs kravu, un tikai 549000 tonnas kūkmaterialu.

Ventspiļs ir vīneigō naaizsolstūsō ūsta Baltejas jūras austrumu pīkrastē, pošlaik jamā īnok kugi ar 80000 tonnu kravneseibu, tūmār, padzilinojūt gultni, varātu pītāvūt kugi arī ar kravneseibu leidz 120000 tonnom. Jōsoka, ka lai sasniņgtu kravu maksimālū apgrūzējumu, šōs ūstas atteisteiba jōigūlda daudz leidzekļu. Ventspiļs ir storp tōm četrom ūstom, kuras varātu klūt par vīnu nu Krīvejas naftas transportkoridorim uz Rītumu, pōrejos trejs ir Porvo (Sūmeja), Buhta batareinaja un Primorska. Šōs perspektīvas saistōs ar naftas voda īzbyuvi nu Krīvejas. Samaras—Ufas baseinā un cytur ūzītas jaunās lelas atradnes un specialisti prognozē naftas īguves kōpyņojumu tyvōkajūs 10 godūs. Caur Latveju naftas vodus paradzāts īzbyuvēt leidz Bīržim, vīns tyktu nūvērēzīs uz Mažeikim, kur ir naftas pōrstōdes rūpneica, ūtrs uz Ventspiļi. Vysr atkareigs nu Krīvejas vadeibas īntereiseibas un politikas. Tūmār nav īzslādzams arī variants par naftas voda ceļšona teišū uz Kalīningradu, taidejaidi apejūt Latveju.

Pādejō īnformaceja Latvejas presē taida, ka godskārtejai konferencē par naftas un gāzes tērdzīnceibu un transportēšonu, kas rysynōjōs Vīnē, Ventspiļs nīmoz natyka oficiālī pīmynāta kai perspektīva tranzītūsta, tū skaidroj ar Krīvejas vējmi naftu transportēt tikai caur sovom ūstom, naizmontōjūt Ventspiļs ekonomiskī pamatōtōs pīkšrūceibas.

Nōkūtne gon pošmōju, gon storp-tautīskajūs pasōkumus byutu jōizrōda lelōka īnīciatīva, jo pašīši vēlejamēs sasnēgt mērki nu Latveju redzēt kai tranzītīlvalsti, īpaši īsītuacejā, kod par Krīvejas naftas atradnem īnteresi īzrōda Rītumeiropas kompanējas (tymā skaitā Sūmeja), ir svareigi napīļaut jūs īzapsīšōnu tranzītībzīnesā. Saprūtama arī Krīvejas nasavelēšonōs sasadorbōtīs, tūmār, jamūt vārā Sūmu jūras leīca pōrslūgōteibu, kū īzraiseitu treju jaunu ūstu byuve, var klūt par ekoloģiskī beistamū, Latvejai pasarōdātūs jauni konkurenti.

Reiga — Latvejas golvaspiļsāta, sovulaik Krīvejas īmperejas svareigōkō eksportūsta, cauri kurai gōja 50% nu vysa valsts lynu eksporta, tūs, taipat kai kanepes, pīgōdōja nu Boltkrīvejas un Ukrainas.

Pādejuš trejūs godūs tērdzīnceibas apgrūzējums Reigas ūstā sastōdēja 4,7 miljonus, 5,93 un 7,4 miljonus tonnu dažaidu kravu atteicēji. Reigas ūstu apsaimnīkoj 27 uzjāmumi, nu kurim lelōki ir Reigas tērdzīnceibas ūsta (RTO), valsts stīvdoru kompanēja «Rīnuži» un SIA Reigas jūras ūsta «Voleri». Lelōkais kravu apstrōdōtōjs ir RTO — 1,1 miljons tonnu jeb 36% nu kūpeigō apgrūzējuma beja kontēinerūs, pōrejos — metals, beramas kravas, kūkmateriali, automašīnas u. c.

Ūsta dorbojās golvonōkōrt eksporta režīmā, jo īzvasītūs kravu daudzuma apjūms divas reizes pōrsnādz īvadumu. Gluži taipat ir arī Ventspiļi, bet Reigas ūstas pīkšrūceibas, pīvīlynojūt klientus, ir zamōs tarifu līkmes (Sanktpīterburgas ūstōs tī par 11% augstōki nakai Reigai, bet Kalīningradā — pat par 18%) un spējas pōrstōdēt arī daudz lelōku kravu apgrūzējumu pi tō režīmā, kaidis ir pošlaik.

Reigas ūstas rekonstrukcejā īnvestāti jau 13 miljoni ASV dolaru, padzilīnōts kuģu ceļš pasažīru un eksporta ūstas rajonā. Pōrvāļude īzstrōdōjuse ūstas atteisteibas plānu leidz 2010. godam, kurā jau 2000. godā paradzātī 10,5 miljoni tonnu, 2005. godā — 13 miljoni un 2010. godā — 16 miljoni tonnu. Tyvōki nōkūtne plāni ūstai saistōs ar jauna naftas terminala īzbyuvi, taidejaidi nōkūtne kravas byus īspējams apstrōdēt eisōkā laikā un ar lelōkom garantējom.

Valdeibas līmiņ jau nūlamts par Reigas breivūstas statusa pīskēršonu, bet saimnīka tai pagaidam nav. Breivūsta byus stīngri nūrubežōta teritorēja, kurā nūdūklū līkmes byus ļūti īzveigas ražōjūsōs sferas uzjāmumim. Jōsarekīnoj, prūtam, arī ar tū, ka tiks veikta kontroles funkcēja, jo nav garantēja, ka ūstā nanūtīs pretlykumeigas darbeibas.

Reiga pazeistama na tikai kai tranzīt-preču, bet arī kai lelōkō valsts uzjāmuma — lidūstas «Reiga» tranzīt-pasažīru plyusmas korīdors. 1995. godā jōs peļņa beja 1,8 miljoni latu. Lelōkais īnokūmu olūts — aviacejas pakolpōjumi, pōreji īnokūmi nōk nu paleigdorīm — telpu īres, autostōvvītu, banku darbeibas.

Nasaverūt uz Baltejas valstu cytu lidūstu konkurencī, «Reiga» gon pasažīru, gon finansu apgrūzējuma ir lobōkō, sovas fīseibas pōrīcyņūsī pīsoka arī uz tranzītīlidūstas statusu. Ka tōs finansīalais apgrūzējums postōveigi audzīs, līcynoj fakte: 1993. godā — 4,1

miljons, 1994. godā 4,23, un 1995. godā — 5,36 miljoni latu.

Nasēj storp-tautyskō lidūsta «Reiga» sajmūse EARB kreditu 12,1 miljona ASV dolaru apmārā skrejceļa atjaunōšonai un gaismas īkōrtu nūmaiņai, kredita atdūšonas termīns — 2008. gods.

Lidūstas «Reiga» lūmu storp-tautyskajā konkurencē varātu nūturēt voi palelynēt, atteisteiba jōigūlda lely leidzekli. Paradzāts īzbyuvēt jaunu tranzītīterminalu (tys, pēc aprēķīnim, izmokōs ap 60 miljonim dolaru) ar pasažīru uzgaidēšonas un īzlaišōnas zālem, vairōkom īzejom uz lidmašīnom, veikalim, restoranim un kafejnīcom. Bet, lai tyktu pi finansējumā, plānōts īvest pasažīru nūdavu — 7 lati par lidōjumu, kas garantētū kredita atdūšonu. Cik tys reali, rōdēs nōkūtne, bet atteisteibas programmā īcarāts 2005. godā sasnēgt 2,5 miljonus tranzīt-pasažīru apgrūzējumu.

Nu lidūstas «Reiga» regulārī reisi ir uz Berlīni, Frankfurti, Kopenhāģenu, Hīlenskim, Londonu, Moskovu, Mīnsku, Tallīnu, Vīni u. c., pasažīri var īzavelētīs «Air Baltic», «Aeroflot», «Lufthansa», «Hamburg aizrlīnes», «SAS», «TranseAST airlines» un cytas lidmašīnas.

Ventspiļs un Reigas jūras ūstas ir tōs īvārojāmōkōs valstīs, bet jōatzeimeji arī Lipōjas ūstas sekmeigō darbeiba, lai gon pēc kravu apstrōdes pādejuš godūs Baltejas sarokstā ījam vīnu nu pādejom vītōm, tūmār atroduse pareizu strategējas vērzīni — sadarbību ar privatizājumim, tī īgulda leidzekļus jōs atteisteibā. Vēļ 1966. godā te saimnīkōja padūmu armejas militārīstī, jūs «atstōtais montōjums» leidz pat šai dīnai nav atradīs cytu vītu, kō dēļ vairōkas pīstōtnes nav īzmontōjamas, bet Dīnvydu mols ir slyktā stōvūklī — dāņu pīkērtajam kredītam vajadzātu garantēt tō savēšōnu kōrteibā leidz 1997. godam.

Kravu pīplyudumu šai ūstai bremzej dzeļzeļa līnejas Reiga-Lipōja bēdeigais stōvūklis. Jo kravu apjūms pīaug, šymā pūsmā byus jōizbyuvej dubultslīdes pūsmā četros vītōs slīdīnu īzamaīneišonai.

Pagōjušajā godā ūstā apstrōdōti napylni 1,5 miljoni tonnu kravu, apyveni 47% nu jōm sastōdēja kūkmateriali, pōrejos beja metāls, treileri un kontēineri, nadaudz škidrūs, kūdras un dažaidu sauskraavu. Kas atsātīc uz kūkmaterialu apstrōdi un eksportu, tō šymā ziņā Lipōju īzkonkurej lītūvīši. Tūmār šōs ūstas īzveigais geografiskais stōvūklis ļaun cerēt nōkūtne uz vysmoz 5 miljonus tonnu lelu apgrūzējumu. Kūrzesmes hercoga Jākuba laikā šei ūsta beja hercogīstes ōrējōs tērdzīnceibas centrs, bet 18. godu simtīni te tranzītā gōja nu Leitovas un Boltkrīvejas pīgōdōtōs preces.

Ar Latvejas ūstom kai golvonajim tranzītīkorīdīm saisteita arī vīna nu nūzeimeigōkajom tautsaimnīceibas nūzarem — transports, nadeikst aizmērst, ka tranzītīrdzīnceiba īspējama apstōklūs, kod vysī kompleksī (dzeļzeļš, ūstas, nūlyktovu saimnīceiba utt.) funkcionē vīnōti. Pīmāram, tranzīt-prece caur Latvejas teritorēju teik vasta pa dzeļzeļu un tōļōk ar kugim nūgōdōta pi sajmējai.

Sūbreid 3/4 nu vysim dzeļzeļa pōrvodōjumim tranzītī, golvonōs līnejas Latvejā škaršori horizontālī: Zylupe-Reiga-Ventspiļs, Daugavpiļs-Reiga un Reiga-Lipōja. Valsts akceju sabīdreiba «Latvejas dzeļzeļš» apgrūzējumūs 1995. godā (ar 82,4 miljonim latu) beja catūrtais lelōkais 200 uzjāmumu sarokstā. 1996. goda sōkumā kravu apgrūzējums, saleidzīnūt ar īprikšēju, beja pīaudzīs par 28,7, bet sasamozynōjūsīs pasažīru pōrvodōjumi. «Latvejas dzeļzeļa» golvonōs kravas ir nafta un jōs produkti, mineralmāsi, metals, kīmeja, akmiņūģes un kūkvylna. Nasēj slāgts narentablīs pūsmas Ventspiļs-Lipōja, jo kravu apgrūzējums tur beja nulle.

Nūpītīms jautōjums ir par dzeļzeļa pōrstrukturēšonu, kas nōkūtne īvartu pasažīru pōrvodōjumus, saimniciskī patstōveigu kravu, kai arī infrastrukturas ūzturēšonas daļas, jo nav pīļauņama taida īsītuaceja, kod narentablūs pasažīru pōrvodōjumus sadz uz kravu rēķīna. Nōkūtne paradzāts atjaunōt vīlīņū rītūsū sastōvu, pōrmeju pōrvodu un gultnu nūmaiņu, tod dzeļzeļā īguldeji leidzekli «caur slidem» nōks atpakal.

Pādejā laikā presē losom, ka Latvejas dzeļzeļam pavyssom tyvā nōkūtne uzarassīs jauns konkurents tranzītījūmā — atklōta jauna līneja, kas savīnōs bejūsōs PSRS un Iranas dzeļzeļu magīstrales, 1998. godā pa tū paradzāts pōrvodēt leidz 3 miljonim tonnu kravu. Tys varātu samozynēt tranzītū caur Latveju uz tōs ūstom, sevīski nu Vydusazejas. Autotransporta īzmontōšona ir dōrgōka, bet taidas kravas, kai kūkvylnu, pōrvodēt īspējams vīneigi pa dzeļzeļu.

R. BERKIS, BOLVI

PĀDEJŌ KAUJA STOMPĀKU MEŽĀ

Pītera Supes mōsa Mihalīna un partīzans Arvīds

1. turpynājums, sōk. 6. numeri
Tūlaik nūmetnē jau atsaroda ap 360 partīzanu un 40 zrgu. Partīzanu brūņōjumā beja 14 bolsta lūzmetēji, vairōki vōcu sistēmas ōršōveji MG 42, tai sauktī kaulu dōžī, vēļ pa kaidam krīvu sistēmas rūkas lūzmetē-

jam, daudz dažaidu mašīnīstīlū un šautīņu. Apbrūņōjuma lelōkū daļu atnese un sovū kauju pīredzī partīzanu vīneibā īvīse bejuši legionāri. Kaida daļa īrīču un munīcejas tyka samaklāta un savōkta pamastajōs vōcu karaspāka nūlyktovōs un kauju vītōs.

Nūmetnes apsardzeiba beja labī organizēta. Bez tōli īzvyrzātājīm pīkšpostenīm, kurūs vysu dīnnaktī dēžurēja ar automatīskīm īrūčīm brūņōti vīneibas veiri, arī golvonājā aizsardzeibas līneja pi bolsta lūzmetējim napōrtraukti atsarodōs tūs apkalpes. Golvonō aizsardzeibas līneja ap partīzanu bāzes solu tyka īzveidōta aplā veidā.

Partīzanu nūmetnē dorbōjōs politīska organizaceja «Latvejas nacionalūs partīzanu apvīneiba». Partīzanu apvīneibas štābs īzdeve mašīnrokstā arī sovū avīzi «Māras Zeme» un dažaidus ūsaukumus. Ar īspīddorbīm nūmetnē nūsardorbōjōs Pītera Supes sekretars Vīlis Toms —

«Kārlēns».

Pēc Donata Greiža savōktīm materialim tagad var ūzynēt, kai okupanti organizēja un partīzanu īzncynōšonai koncentrēja vīnkūpus lelu militaru grupējumū. Čekīstī pymrs uzbrukuma beja dīzgon precīzi nūskaidrojūši golvonōs partīzanu bāzes atsarasšonōs vītu, partīzanu aptyenū skaitu. Uz Bolvīm tyka pōrsvīsta daļa Reigā karaspāka īzncynōtōju bataljōnu un lelu daļu aprīnka milīcejas. Tys kūpā veidōja īvārojamu pōrspāku atcīceibā pret P. Supes partīzanu vīneibu. Sakūpōtō karaspāka, īzncynōtōju un milīcejas trīcīņvīneibas, aplancūt cīšā lūkā Stompaku pūra solas asūšū nūmetni, 1945. goda 2. marta reitā sōce uzbrukumu.

Jau naktī pymrs kaujas sōkšonōs nūvārōtōji atnese trauksmainas vēstīs. Tī ziņōja, ka okupanti ceļu krys-tōjumūs nūvītōjūši slēpnūs. Pa ībrauktājīm celīm nu nūmetnes vairs navarēja īzbraukt.

Nūbeigums sekōs.

JŌNS BROKS—EISĀGS TALSŪS BYUVĒS KATŌĻU BAZNEĪCU

Vīna nu vysaktivokom Romas katolu draudzem Kūrzemē ir Talsūs, kurai bazneicas funkcejas pylda 1899. godā divu pūlu tauteibas dāmu dovyntōtō dzeivojamō mōja, kuru pēc tam attīceigi pōrbyuveja. Par draudzes prāvestim strōdōjušas daudzas prominentas personas, kai Bronislavs Valpīrs (1899.—1976.), Pīters Upinīks (1906.—1972.), Leons Dzenis (1915.—1990.), Jōns Silevičs un cyti, kai arī negatīvu slavū īgiušaīs Boleslavs Zvejsalniks.

Tagad Talsu draudzes voi, precizok izasokūtīs, vysa Talsu rajona katolu goreiģu apryupi veic 1996. godā ordinātais prāvests Andrejs Mediņš, jaunajam prīsteram te ir pyrmō dorba vīta.

Andreja Mediņa darbeibas laikā sōce aktivizētīs volūdas par vajadzēibu Talsūs ceļt katolu bazneicu

un tagad runas pōrgōjušas praktiskā darbeibā. Izskotūt isnāgtūs bazneicas ceļtniceibas projektus, draudze nūraidēja ekstravagantū priekšlykumu, kur vysa kompleksa ceļtniceiba nabyutu vinā limini un jōs veidūls atsaspūģulōtu tyvumā speciali dēļ tō izveidōtājā (izroktā) yudiņa krōtūvē, vadējōs nu dūmas, ka pateikamū sevi slēp labi izpildēits dorbs tradicionālā vīnkōršeibā, nasaceņšūtīs pēc pōrspilātās dažaideibas.

Byuvīta (gruņts gobols) atsarūn piļsātas Stendes un Ozolu ilu nūsaceitājā styuri ipretī 1. vydusskūlai. Jaunceļamōs bazneicas projekta autors ir Arhitekturas un ceļtniceibas biroja vadeitōjs nu Reigas Uģis Šēnbergs. Tei byus laikmeteiga ceļtne ar kompleksā paradzātōm telpom dzeivūklām, svātdīnes skūlai un saimniciskajom vajadzēibom. Talsiniki uzskota, ka bazneicai jōkliust par piļsātas rītu, prāvests A. Mediņš prognozej, ka jei byus par Kūrzemes nūvoda svātvītu un goreiģos dzeives centru, kur kotrs vīnmār varēs gyut goreiģu mirynōjumū.

Ceļtniceibas dorbus paradzātōs isokt jau šūgod. Pasōkuma realizacejai sovū akceptu devis arī Lipōjas diecēzes veiskups Jō ekselence Arvaldis Andrejs Brumanis.

PĪTERS SKUTELIS, SKŪLŌTŌJS

...PLUS ELEKTRIFIKACEJA

Preiļu 1. pamatskūla ir konkursa «Latvenergo skūlom» daleibneice, pīsadola Liene Abricka, Jānis Bernāns (kapteins), Sandis Cakuls, Dagne Ivanova, Andris Joksts, Edija Krišāne, Liena Lāce, Zanda Laizāne, Raivis Madelāns, Renārs Petrāns, Inga Puskundža, Arturs Spīkis, Aivars Stramkaļs, Aleksejs Tarasovs un Ilona Vilcāne, konsultants — Preiļu elektroteiklu pōrstōvs Aigars Vaivods. Maņ tys gūds byut skūlōtōjam konsultantam.

Šō konkursa daleibnīki savōkuši tik daudz materialu ar ilustracejom, ka tūs ityļpnyōšonai beja vajadzēigi divi, īpaši īreikōti apjūmeigi albumi. Jymūs ir ziņas par Preiļu nūvodu nu konverzacejas vōrdneicas, gon cytim rokstu olūtīm. Pats vērtēigākais ir izgrīzumi nu rajona laikroksta «Lenina Karūgs», kura ar trešū vaļsts atmūdū pōrtopa par «Nūvodnikū», kai arī atmiņu piroksti.

Pētūt elektroenergejas ražōšonu un patēriņu nūsaceiti var izdaleit taidus pūsmūs, kai elektrifikacejas pyrmsōkumi (1930.—1941.), pēckara laiks pyrms pīsaslēģōnōs vaļsts energosistēmai (1945.—1963.), izmontōšonas pīaugoms un elektroapgōdes teikla pnylveidōšona (1965.—1990.) un patēriņa izmaiņas un apgōdes problemas pēc Latvejas vaļsts

atjaunōšonas. Myusu izziņas materialū golvonūkōrt atsateic uz 1. un 2. periodū, daleji skar arī vēļokū laikpūsmū. Komandai atvāļlātais mēnesis (pēc seminara Daugavpilī pagarynōts leidz pusūtra) beja napiteikams, bet dorbs radēja lelu interesi un tū turpnyōsim.

Gryuteibas radēja precizu datu īgiušona 1. un 2. pūsmūs, jo cylvāki, kuri tūlaik strōdōja, jau 70—80 godus vaci, naspēj atmiņōs atsaukt precizus datus, daudzi jau myruši un biži vin vineigais ziņu olūts ir jūs bārni voi mozbārni. Myusim naizadevēs atrast arī taidus cylvākus, kurim par šū periodū byutu kaidi piroksti, bet nu fim, kuri izbraukūši nu Preiļim, cerom kaidu informaceju sajimt vēļok kai atbīldi uz vēstulem.

Izmontojam, kau jau sacēju, laikrokstu «Lenina Karūgs» un «Nūvodniks», taipat «Zemturi», gon muzeja materialus. Dimžāl, gon redakcejas arhivā, gon rajona bibliotekā nav pnylu laikroksta komplektu voi fi saglobōti slyktū stōvūklī. Daudz myusim paleidzēja arī Preiļu vaļsts gimnazejā un 1. pamatskūlā izsludnyōfi konkursi.

Turpmōk vēļ.

P. GLEIZDANA ZEIMĒJUMS

K. POČS, LPI VAĻDES LŪCEKLIS, PROF., HAB. VĒST, ZIN., DOKTORS

PĪCU GODU DARBEIBA DZIMTINĒ

Latgolas pētniceibas instituts, kurs 1960. godā izveidōts Minhenē, ar 1990. goda decembrī darbeibu atsōka dzimtinē — Daugavpilīs Pedagogiskōs universitates paspōrnē kai pētējumū par Latgolū koordinacejas centrs. LPI pōrjēmis un ceņšas turpnyōt rokstu krōjuma «Acta Latgalica» izdūšonu, kura 7 sējūmi iznōce ōrzemēs, bet 8. jau Rēzeknē, Latgolas Kulturas centra izdevnīcibā. Tyvōkā laikā iznōks arī 9. sējums.

Pōšlaik LPI oficiāli dorbojās 86 pētnīki, tymā skaitā 9 habilitāti un 28 zynōtņu doktori, kai arī vysmoz divas reizes lelōks dažaidu pētnīku un interensentu skaits, kuri regulari voi epizodiski sasadorbojās ar institutu un uzastōjās tō organizātajōs konferēncēs.

Dorbs izavērtīs vairōkūs vērzīņūs. Teik pēteita Latgolas vēsture kūpumā, gon veikts nūvodpētniceibas dorbs;

teik pēteita tautsaimnīceibas vēsture, gon tōs myusdinu problemas. Napōrejuša uzmanēiba vēļteita latgalū volūdas problemom, izgleiteibas vēsturei un skūlu myusdinu jautōjumim, kai arī kulturas vēsturei kūpumā.

LPI pīcu godu darbeibas dzimtinē jubilejas konferēncē, kura nūtyka 6. un 7. decembrī DPU klōt nōce ziņōjumi par pētējumim ekoloģejas un vides izgleiteibas jūmā, socioloģeja un religiskūs konfeseju vēsturē. Izvērtējūt veiktū pīcūs godūs, tyka atzeimāti nūpītni nasāgnāmi dažaidūs jūmōs, tymā skaitā profesora Pītera Zeiles izstrōdōtō Latgolas kulturas vēstures programma un lekeju konspekts augstskūlom, kurs iznōce pagōjušō goda nūgalē LKC izdevnīcibā. Tys var byut lelyks paleigs na tikai studentim, bet arī skūlōtōjim. P. Zeile izstrōdōjis plašu apcerējumū par

† STANISLAVS SAUŠS (16. 03. 18. — 27. 01. 97.)

Septēdesmit deveitājā myuža godā nu myusim myužēibā aizgōja Latgolas kulturas dorba entuziasts, publicists un sabīdrisks darbinīks Stanislavs Saušs. Šōs zemes gaitas jam sōcēs 1918. goda 16. martā Daugavpilīs aprinka Krōslovas pogosta Soltupēs zemnikū Annas un Stanislava treju bārnu gimīnē kai jaunōkajam. Par jō dzeivi vyspōr var saceit, ka vysš veidōjōs dabiski, jo tikai šū procesu nabyutu pōrtraukuse komunistu varmōcēiģō Latvejas okupaceja. 1933. godā jys absolvēja Izvoltas pamatskūlu, izgleitebu turpnyōja Aglyunas gimnazejā un tū sekmeigi beidze 1938. godā un uzsōce studejas Latvejas Universitates Teoloģejas fakulatē. Bet 1940. godā okupacejas totalitarais režims fakulatī slēdze, Stanislavs studejas pōrtrauce. Ar Vladislava Lōča gōdeibu sōce strōdēt dzeļzeļa dīnastā Abrenē un paraleli dorbam Latvejas Universitatē naklōtinē studeja vēsturi. Pēc vōcīšu inōkšonas V. Lōcs 1943. godā Daugavpilī atjaunōja sovū izdevnīcību, sōce izdūt grōmotas un nedeļas laikrokstu «Latgolas Bolss», A. Saušs pīkryta izdevēja aicynōjumam strōdēt pi jō un tai jam tyka uztycāti šō laikroksta tehniskō redaktora pīnōkumi. Nūtyka intensīvs un ražeigis dorbs, tyka drukōtas grōmotas un laikroksta «Latgolas Bolss» tiraža nasnēdze trejdesmit trejs tyukstūšus eksemplaru lelu tiražu.

Dimžāl sakarā ar frontes tyvōšonūs nu austrālim 1944. goda jūlā ūtrajā pusē izdevnīcība un redakceja pōrsacele uz Reigu. Pasateicūt V. Lōča un S. Sauša energiskajai reiceibai, «Latgolas Bolss» atsōce izīt nu 8. augusta un turpnyōjōs leidz septembra vydam. Pa tū laiku fronte draudeigi tyvōjōs Reigai un Jelgovai, V. Lōcs jau beja pasaryupējīs, lai vairōki redakcejas un izdevnīceibas darbinīki varātu ar kugi dūtīs bēģļu gaitōs uz Vōceju. Dimžāl veiriši, kuri pēc dzimšonas godim pakļauti karaklauseibai, tū nadreikstēja, tymā skaitā arī Stanislavs Saušs.

Septembra beigōs jys atstōja Reigu, devēs uz Kūrzemi un apsamete pi paziņom Tukuma aprinka Zantes pogosta «Kaņepēs». Vēļok, meklejūt īspejas nūkliut Zvidreja, porsacele uz Ventspīli. Taidū īspeju meklējumi napīsapiļdējōs un jys atsagrīze «kanepēs». Pēc kapitulacejas strōdōja par skūlōtōju Aizupes — Variebas skūlōs, bet īlgi tai navārēja, jo čekas ūšnōtōjim jys lykōs aizdūmeigs, tyka safabrycāta lita, apvainōts dzimtīnes nūdeveibā un sakarūs ar banditīm (nacionalajim partizanīm).

Vēļ pyrms mēneša Stanislavs maņ ar īgnumu pīminēja sovū «taisneigū tisu» uz 10 godim lēgeri un vēļ pīcus godus dzeivōt bez tīseibom. Jū apcītīnōja 1947. goda 3. janvarī Tukumā. Tūmār mozlit pasaveice, jo zynomu laiku sūdu izcīte Latvejā, bet 1949. godā martā pa etapu aizsyuteits uz Kazahēju, Ekibastuzā strōdōja ceļtniceibā. Nu īslūdžējuma tyka atbreivōts Nikītas Hruščōva «atkušņa laikā» — 1955. goda aprelī, atsagrīze

Reigā un 28 godus nūstrōdōja ceļtniceibas un montažas pōrvaldē. Pēc aizšonas pensejā vēļ 10 godus strōdōja «Reigas zīdā».

Vysvēreiniģok S. Sauša dorbs publicistikā izavērsēs, kod strōdōja «Latgolas Bolsa» redakcejā, bez vītejo rakstura ziņom daudz rakstēja par kristēiģ mōkslu nu jōs pyrmsōkumim un leidz myusu laikam, daudz strōdōja pi korespondenču sagatavōšonas publicēšonai, atroda laiku savōkt dažaidūs periodiskajūs izdavumūs publicātūs Viktora Mundura (1914.—1942.) stōstus, pastōstus un tāļōjumus, sakōrtōt vinā grōmotā, kura V. Lōča izdevnīcībā tyka izdūta 1943. godā.

Pēc trešōs atmūdās S. Saušs aktīvi īsasastejōs latgalīšu kulturas aktivitātēs Reigā un dorbōjās latgalīšu bidreibā «Trešō zvaigzne». Latgolas kulturas darbinīku saītūs Reigā, Rēzeknē un cytur lasēja referatus par latgalīšu literaturu, V. Lōča darbeibu Daugavpilī un trymdā, cytim tematim. Sōcūt ar 1992. godu un 1997. goda laidīni īskaitūt, jys beja V. Lōča idybynōtō «Tāvu zemes kalendāra» sastōdeitōju pīkšgolā. S. Sauša publikacejas, kurom golvonūkōrt rakstureiga dokumentalitate, atrūnamas kalendārūs, dažaidūs preses izdavumūs un jys konsekventi pīsatūrējōs pi latgalū rokstu volūdas.

Pīmynams arī tys, ka Stanislavs Saušs nalūkami beja storp tim, kuri jaunōs latgalū ortografejas reformatoru centīņus uzskota tikai kai ambiceju un gūdkōreibas īzpausmi negatīvā nūzeimē, kurim vysi leidzēkli ir lobi un pijamami — pat nīrgōšonōs par myužēibā aizgōjušū oponentu. Stanislava Sauša pōrļiceiba beja, ka latgalū rokstu volūda laika pōrbaudi ir izturējuse un nav praktiskas vajadzēibas tū grūzeit.

Stanislava Sauša biografejas dati un jō davums Latgolas kulturas pyurā atrūnami Mikeļa Bukša «Latgalū literaturas vēsturē» (1957) un Jōņa Broka enciklopediskajā izdavumā «Latgales kultūras darba entuziasti» (1995).

Gari īslūdžējuma godi, kurūs pōrdzeivōtas naskaitamas morālas un fīziskas pōreiteibas, kur vīnmār, pat guļūt mūcēja izsolkuma sajyuta — tys vysš napalyka bez pūstūša īspaida uz veseleibu. Tū vysu izjuta Stanislavs. Jys pats atzyna, ka ir lelas gryuteibas aizīt uz bazneicu, jōsamīrynojās ar lyugšonom mōjas kōrteiba voi pōrraidem pa televizeju. Tōs pošas problema beja arī pīsadolūt sabīdriskajā dzeivē, bet tūmār, kai asam parodūši saceit, turēja rīku uz latgalīšu kulturas dzeives pulsa. Jō publikacejas, jō vōrds atrūnams «Tāvu zemes kalendāra» un «Katolu kalendāra» 1997. goda laidīņūs, gon arī cytur.

Stanislavam Saušam myužēibas vōrti atsavēre 27. janvarī un catūrtīdīn, 30. janvarī, pīsadolūt goreidzniceibai, pēc vysom kristīšu tradicejom jū apbedēja Ulbrokas kopūs.

Myužēigu mīru dūdi vīnam, Kungs!
Jōns BROKS-EISĀGS,
Talsi

ANDRIS VĒJĀNS SIRDS GUNTENU CĪŠŌK'PI SEVIM SPĪD

Polikarpa Čerņavska pīmiņai

Es eju caur dryvom, pa snīgim brīnu

Un veris: kur cepli vēļ kurās?

Tai sagaidu austru un aizvodu dīnu.

Voi arī naktīs guņš turās?

Vēļ turās... Bet vīnas vairs neredz

nikur

Ni Preiļūs, ni Sylājōnūs...

Kai saplāsta lauska maņ kryutīs dur,

Durs Leldīnes reitā un jōņūs.

Cik agri, cik zamu sauleite kreit.

Kai saglobōt dzaltonū rūzi?

Es radzu na rūzi, na sauli, kas speid,

Bet, Polikarp, Tovū krūzi.

Un svečturi radzu, kas apvōrņņūs zid.

Lai nazyud ni vīna nu līsmem,

Sirds, gunteņu cīšōk pi sevis spīd,

Lai skanātu pnylna ar dzīsmem.

1997. goda 30. janvarī

K. MEDNIS VLADISLAVAM LŌČAM — 85

Kod dzeivōji Tu vēļ dzimtinē sovā,

Lasēji zīdus Tāvzemes pļovā,

Nu līpīdīm Latgolai vaiņuku veji,

Un šudīņ tys navēist, kū sendīnōs

devi.

Laikmeta grīzūs tyki svešajā solā,

Dzintara jyuras ūtrajā molā.

Veici tū dorbu lelu un svātu,

Uzcēli sovū «Latgolas sātu».

Goreiģū maizi tu vōci un svēri,

Īvōktū ražu orūdūs bērī.

Kaut arī šudīņ Tevis myus' tryukst,

Bet maizēite Tova uz mēles vēļ

dryupst.

Mōtes volūdu Tu sorgōji, glōbi,

«Olūtūs» sovūs Tu vēļdzēji slōpi.

Grōmotom vēļteitāis myužs nu ir golā,

Labi tys radzams Piļcīnes školā.

Slavas laurim ir apveits Tavs vōrds

Dzimtinē Tova, kur šyupelis kōrts.

Kaut liktiņš bej' gryuts un dažkōrt pat

skorbš,

Ir pavēlts Tev namērsteigs dorbs.

1997. goda janvars

SIRSNEIGU LEIDZJYUTEIBU PĪDAREIGAJIM, DRAUGIM UN PAZIŅOM SAKARĀ AR STANISLAVA SAUŠA AIZIŠONU VIŅSAULĒ IZSOKA LKC IZDEVNĪCĪBA, LAIKROKSTS «ZEMTURS»

laidīni.

Tautsaimnīceibas pētējumū dorba grupa ir strōdōjuse pi Latvejas Zynōtnes padūmes finansātōs tēmas «Uzņēmējdarbības attīstības īspejas un tās veicināšana Austrumlatvejas laukos». Pōšlaik vairōkas pētnīku grupas nu obom Latgolas augstskūlom, LLU un dažaidīm institutim īsakļōvušōs vaļsts nūzeimes pētniceibas programmā «Latgales ekonomiskās un sociālās attīstības optimizācija».

Interesantas un nūzeimeigas atsevišķu rajonu vēstures un tautsaimnīceibas problemu izpētē ir LPI «izbraukuma» konferēncēs. Pyrmō taida veida nūtyka 1994. goda jūnī tikkū nu Krīvejas armejas atbreivōtājā Krustpiļš pīli, kurā tagad izvitōts Jākubpiļš nūvodpētniceibas muzejs. Na mozok interesanta beja Latgolas atbreivōšonas nu bolševiku varas 75. godadinā vēļteitō konferēnce Bolvūs 1995. goda novembrī — tymā beja daudz nūzeimeigu ziņōjumu par Bolvu nūvoda vēsturi un

šudini, par īvārojāim nūvodpētnīkim.

Nōkūšū taida veida konferēnci īrūsnyōts organizēt Rēzeknē šō goda novembrī, atzēimejūt pazeistamū 1917. goda Rēzeknes kongresu 80. godadinu. Ši kongresi pījēme lāmumus par Latgolas apsavīnōšonūs ar pōrēju Latveju. Leidz ar tū vysi pētnīki un interensenti teik aicynōti pīsadaleit ar sovīm ziņōjumim par Rēzeknes nūvoda vēsturi, kulturu, izgleiteibu un tautsaimnīceibas problemom.

Par sovīm nūdūmim pīsadaleit konferēncē var paziņot LPI zynōtniskajai sekretarei G. Barkovskai Daugavpilī, Vineibas ilā 13, LV-5407, voi Rēzeknes Augstskūlas Humanitarōs fakultates Sociālūs zynōtņu katedrai, Rēzeknē, Atbreivōšonas alejā 115, LV-4601.

Šys, prūtam, byus centralais pasōkums, tūmār Rēzeknes apvīnōšonōs kongresa 80. godadinas atceres pyrmais pasōkums nūtyks jau šō goda 24. aprelī Rēzeknē, kū organizē Latgalīšu kulturas bidreibā.

Latgolas nūvoda nedeļas laikroksts
REDKOLEGIJA
Dybynōtōjs — A. Rancana
izdevnīcība.

Masu informācijas leidzēklā
registrācijas aplīceiba Nr. 1609.
Iznok nu 1994. goda 30. decembra
reizi nedeļā — pīktdīnōs.

Izdevēja nūrekinu kōnts Latvijas
Unibankas Preiļu nūdalā Nr. 468425,
kods 310101416. Izdevēja adrese:
A. Upīša ilā 3-49, Preiļi LV-5301,
tōļruņš 8-253-21516. I. īspīdlyksne.

Datorsalykums Līvija Kalvāne,
datormaketeišona — Solveiga
Sarkane. Īspīsta SIA «Latgolas druka»
Bazneicas ilā 28, Rēzeknē, LV-4601